

Turun Kaupunginteatterin oppimateriaalipaketti yläkouluikäisille

**Tämän oppimateriaalipaketin tarkoitus on opettaa
teatterista teatterin keinoin.**

**Tuotettu yhteistyössä Turun Taideakatemian teatteri-ilmaisun
opettajaopiskelijoiden kanssa.**

Joni Hakala, Ella Jokela, Jatta Pirinen, Sara-Inari Pohjonen,
Katariina Salonen, Melina Tolppala

Sisällysluettelo

Johdanto	4
Lämmittelyharjoitukset	6
Teatterin osa-alueet	8
Yleisö	8
Näyttelijä	10
Ohjaaja	15
Käsikirjoittaja	20
Lavastaja	24
Valo- ja äänisuunnittelija	26
Puvustaja ja maskeeraaja	36
Tuottaja	37
Teatterin tyyllilajit	40
Teatterin historia	43
Tulostettavat liitteet	44

Johdanto

Mistä tässä on kyse?

Tämä on Turun Kaupunginteatterin oppimateriaalipaketti, jonka teemana on teatteri. Oppimateriaalipaketti on suunnattu yläkouluikäisille ja se vastaa uuden opetussuunnitelman ilmiöpohjaista oppimista ja monialaista työskentelyä. Oppimateriaalipaketti sisältää erilaisia tehtäviä, joiden avulla pääsee tutustumaan teatteriin, teatterin keinoja hyväksi käyttäen.

Oppimateriaalipaketti on avoin kaikille kouluista harrasteryhmiin ja yksityishenkilöihin. Se on suunnattu erityisesti opettajien ja ohjaajien avuksi. Ohjaaja voi valita ryhmälleen sopivan määrän tehtäviä, esimerkiksi yhden tehtävän koulun oppitunnin alkuun tai vaikka 3–5 tehtävää tunnin mittaiseen toimintaan harrastajaryhmään. Ohjaaja on oman ryhmänsä asiantuntija ja voi vapaasti muokata ja soveltaa tehtäviä ryhmälleen sopivaksi.

Tehtävien tekemisen jälkeen on suositeltavaa ohjaajan johdolla purkaa keskustellen tehtäviä ja niistä mahdollisesti nousseita ajatuksia. Voidaan esimerkiksi pohtia, miltä harjoitteiden tekeminen tuntui ja mitä osallistujat havaitsivat tehtävän aikana. Aikaa tehtävien purulle ei ole laskettu tehtäviin merkittyihin kestoihin. Harjoitteiden kestot ovat paitsi aika-arvioita, myös suosituksia siitä, kuinka paljon tiettyyn harjoitteeseen on hyvä varata aikaa. Aikaa voi halutessaan käyttää myös enemmän tai vähemmän, tarkoitus ei ole kiirehtiä.

Oppimateriaalipaketin ovat suunnitelleet ja koonneet Turun Taideakatemia teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijat.

Mitä teatteri on?

Teatteri on taidemuoto, jossa näyttelijät esiintyvät yleisölle puhetta, liikettä, roolia, ilmeitä ja eleitä hyväksi käyttäen. Teatterin voi ymmärtää näytelmiä esittävänä laitoksena eli teatteritalona, kuten Turun Kaupunginteatteri. Puhekielessä teatteri ymmärretään myös terminä teatteriesityksestä.

Kuka voi tehdä teatteria?

Teatteria voi tehdä kuka tahansa. Oppimateriaalipaketin avulla voi tutustua teatterin eri aloihin, kuten näyttelemiseen, lavastamiseen ja äänisuunnitteluun. Teatteria voi harrastaa ympäri Suomea esimerkiksi harrastajateattereissa ja kansalaisopistoissa. Sanotaankin, että merkittävä osa suomalaisista on harrastanut teatteria jossain elämän vaiheessa. Suomesta löytyy myös lähes jokaisesta kunnasta oma kesäteatteri.

Lämmittelyharjoitukset

Teatteria tehdessä on tyypillistä aloittaa toiminta lämmittelyharjoitteilla, eli yhdessä toteutettavilla leikeillä ja peleillä. Lämmittelyn tarkoituksena on saada osallistujien keho ja mieli sopivaan keskittymisen ja vireyden tilaan. Näitä lämmittelyharjoitteita kannattaa hyödyntää myös oppimateriaalipaketin kanssa työskenneltäessä. Tärkeää yhteisessä lämmittelyssä on myös kokoontua toiminnan aluksi ryhmän kanssa yhteen. Tässä on muutama esimerkki lämmittelyharjoitteista, joista voi valita yhden tai muutaman toiminnan alkuun.

Kopiokone

Kesto: 5–10 min

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä

Seistään piirissä. Yksi lähettää jonkin liikkeen ja äänen vieruskaverille, ja hän toistaa sen mahdollisimman samanlaisena seuraavalle, osa taas toistaa liikkeen ja äänen mahdollisimman samanlaisena seuraavalle. Jokainen saa vuorollaan lähettää uuden liikkeen ja äänen, joka liikkuu piirissä seuraavalle rikkinäisen puhelimen lailla.

Nimi ja liike

Kesto: 5 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Ryhmätehtävä

Seistään piirissä. Yksi aloittaa tekemällä jonkun liikkeen ja sanomalla samalla oman nimensä. Muut toistavat nimen ja liikkeen, jonka jälkeen vuoro siirtyy seuraavalle. Näin jatketaan, kunnes jokaisen nimi ja liike on toistettu.

Peiliharjoitus

Kesto: 5–10 min

Toteutustapa: paikalla

Paritehtävä

Seistään parin kanssa vastakkain. Toinen on peili ja toinen peilaaja. Peilaaja aloittaa liikkeen, esimerkiksi pesee hampaat, juo kahvia ym. Toinen yrittää kopioida liikkeitä ja ilmeet samanaikaisesti. Peili ja peilaaja vaihtavat rooleja ohjaajan merkistä.

Liikkeet kannattaa varsinkin aluksi tehdä riittävän rauhallisesti. Rauhallinen musiikki auttaa keskittymään.

Mielikuvaharjoitus käsillä

Kesto: 5–10 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Ryhmätehtävä

Istutaan piirissä. Yksi osallistujista pitelee jotain kuvitteellista asiaa kädessä ja tekee sille ominaista toimintaa, esimerkiksi pesee hampaita. Muut arvaavat, mitä esittäjä tekee ja millä. Kun arvaus osuu oikeaan, vuoro vaihtuu seuraavalle, joka kuvittaa taas täysin uutta esinettä ja toimintaa.

Hahmohippa

Kesto: 5 min

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä

Hippa määrittää kaikkien tavan liikkua. Tilassa jatketaan liikkumista tällä tavalla niin kauan, kunnes hippa saa jonkun kiinni ja hippa vaihtuu, jolloin tämä määrittää taas uuden liikkumistavan. Liikkumistapa voi olla esimerkiksi yhdellä jalalla hyppiminen tai vaikkapa hassu kävelytyyli, josta tulee mieleen jokin hahmo.

Teatterin osa-alueet

Teatteri koostuu monesta eri osa-alueesta ja toimijasta. Niihin pääset tutustumaan alla olevien tehtävien avulla.

Yleisö

Yleisö on joukko ihmisiä, jotka seuraavat esitystä. Joskus yleisö myös osallistuu esitykseen, esimerkiksi improvisaatioteatterissa.

Aiheeseen virittävä keskustelutehtävä

Kesto: 5–10 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Ryhmätehtävä

- Mikä on yleisön rooli teatterissa?
- Mitä esiintyjät voivat saada yleisöltä?
- Mikä on kohdeyleisö?
- Miten yleisön odotetaan toimivan teatterissa?
- Miten yleisö löytää teatteriin?
- Millaisia kokemuksia sinulla on katsojana teatterissa?

Tutustutaan teatterin ohjelmistoon

Kesto: 15–20 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pari-, pienryhmä tai ryhmätehtävä

Tarvikkeet: kännykkä tai tietokone

Turun Kaupunginteatterin nettisivuilta tulevasta ohjelmistosta tai esitysarkistosta etsitään jokin esitys. Ohjaaja voi etsiä tämän etukäteen tai osallistujat voivat etsiä itse. Osallistujat lukevat esityksen esittelytekstin, jonka jälkeen pohditaan:

- Tuntuuko esitys kiinnostavalta ja miksi?
- Kenelle esitys on suunnattu?
- Menisitkö katsomaan tätä esitystä?
- Millainen esitys sinua kiinnostaisi?

Teatterin ohjelmistoon tutustumisen jatkotehtävä

Kesto: 15–30 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Pienryhmätehtävä

Suunnitellaan pienryhmissä edellisessä tehtävässä käsitellystä esityksestä mainos pienen kohtauksen muodossa. Mainokset esitetään toisille ryhmille.

Mieluisa/kauhea teatterikokemus katsojana

Kesto: 20–30 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Pienryhmätehtävä

Keskustellaan pienryhmissä siitä, millainen olisi kauhea teatterikokemus katsojana (esimerkiksi liian kylmä katsomo tai häiritsevästi käyttäytyvät vierustoverit). Suunnitellaan ja toteutetaan tästä pieni kohtaus, joka esitetään toisille.

Kohtauksen jälkeen mietitään koko ryhmän kanssa, miten tilanteen saisi muutettua miellyttäväksi teatterikokemukseksi. Tämän jälkeen kohtaus esitetään uudelleen näillä muutoksilla.

Näyttelijä

Näyttelijä on henkilö, joka esiintyy näytelmässä ja esittää roolihahmoa.

Näyttelijän haastattelu

Kesto: 10 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilötehtävä

https://teatteri.turku.fi/uutinen/2020-04-28_valokeilassa-pauliina-saarinen

Luetaan Turun kaupunginteatterin näyttelijän Pauliina Saarisen haastattelu ja pohditaan seuraavia kysymyksiä: Miten Saarinen kuvailee näyttelijäntyötä? Mikä siinä on parasta? Miten helpottaa esiintymisjännitystä?

Mielikuvaharjoitus

Kesto: 15 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilötehtävä

Liikutaan tilassa vapaasti keskittyen vain omaan työskentelyyn. Ohjaaja antaa erilaisia ohjeita, joiden synnyttämien mielikuvien mukaan osallistujat liikkuvat, kukin omalla tavallaan. Erilaisia ohjeita voivat esimerkiksi olla:

Liiku kuin...

- kahlaisit vedessä
- kulkisit vedenpinnan alla
- ympärilläsi olisi savea ja raivaat tietäsi sen lävitse
- olisit keveä tuulenvire
- olisit myrsky
- kävelisit pehmeässä pumpulissa
- olisit pallomeressä

Voidaan myös kokeilla erilaisia eläinhahmoja tunteilla, kuten

- iloinen koira
- utelias kirahvi
- arka hiiri
- tyytyväinen pingviini
- ujo norsu

Kullekin mielikuvalle kannattaa antaa tarpeeksi aikaa kehittyä. Taustalla voi olla hyvä soittaa musiikkia. Harjoite kannattaa purkaa yhdessä keskustellen. Miltä harjoite tuntui? Oliko vaikea vai helppo?

Improvisaatioharjoitus: Jähmyt

Kesto: 10–15min.

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä

Ensin yksi osallistuja menee näyttämölle. Hän alkaa tehdä siellä jotakin fyysistä toimintaa, kuten haravoida. Kuka tahansa voi milloin vain huutaa “stop”, jolloin näyttelijä (1) jähmettyy eli hänen toimintansa pysähtyy.

Tilanteen pysäyttänyt henkilö (2) menee mukaan näyttämölle. Hän aloittaa UUDEN kohtauksen henkilön 1 kanssa inspiroituen siitä, millaiseen asentoon 1 on jäänyt. Tässä ja seuraavissa kohtauksissa saa käyttää puhetta, vain ensimmäinen tilanne on sanaton.

Kohtauksen aikana kuka tahansa voi jälleen huutaa “stop”, jolloin tilanteen pysäyttänyt henkilö (3) tulee lavalle ja aloittaa jälleen uuden kohtauksen henkilöiden 1-2 kanssa, inspiroituen taas siitä, miten 1-2 ovat jääneet. Sen jälkeen 4 tulee lavalle ja aloittaa uuden kohtauksen henkilöiden 1-3 kanssa. Ohjaaja pyytää henkilöitä 1-4 viemään kohtauksensa päätökseen, eli kohtauksia tehdään aina neljänteen henkilöön asti.

Hahmon rakentaminen

Kesto: 20–25 min

Toteutustapa: paikalla

Yksilö- ja ryhmätehtävä

Lähdetään luomaan jokaiselle omaa roolihahmoa. Roolihahmoa voi rakentaa monin eri tavoin, esimerkiksi hahmon fyysisten ominaisuuksien kautta.

Kävellään ympäri tilaa keskittyen vain omaan työskentelyyn. Lähdetään tutkimaan erilaisia tapoja kävellä:

Kävele niin, että...

- polvet johtavat liikettä, eli ikään kuin polvet kuljettaisivat sinua eteenpäin
- vatsa johtaa liikettä

- rintakehä johtaa liikettä
- varpaat johtavat liikettä
- pää johtaa liikettä (muistetaan tiedostaa muut osallistujat, ettei ole törmäyksiä)

Sitten valitaan näistä tavoista mieluisin ja jatketaan sillä tavalla liikkumista. Ohjaaja voi vielä avuksi kerrata nämä eri tavat sanallisesti. Kokeillaan miten monin tavoin voi liikkua niin, että juuri kyseinen kehonosa johtaa liikettä.

Seuraavaksi pohditaan, millainen roolihahmo tästä mielikuvissa syntyy. Lähdetään tutkimaan roolihahmon liikettä, kuinka nopeasti tai hitaasti hahmo liikkuu, entä kuinka suuresti tai pienesti, ja millainen ryhti hänellä on.

Jatketaan tilassa liikkumista ja kiinnitetään huomiota toisiin hahmoihin. Hahmot voivat tervehtiä toisiaan haluamallaan tavalla. Mietitään myös, mikä voisi olla roolihahmon nimi, entä ikä? Mitä hän opiskelee/tekee työkseen? Mistä hän pitää? Mitä hän inhoaa?

Tämän jälkeen roolihahmot esittäytyvät toisilleen. Hahmot asettuvat tasaisesti kahteen riviin kasvot toisiaan kohti niin, että jokaiselle on pari vastapäätä. Jos osallistujia on pariton määrä, tulee yksi kolmikko. Parin minuutin ajan parista kumpikin esittäytyy toisilleen roolihahmoina. Tämän jälkeen toinen rivi pysyy paikallaan ja toinen liikkuu edeten seuraavan roolihahmon kohdalle, jolloin jokainen esittäytyy jälleen uudelle parille. Näin edetään, kunnes kaikki ovat esittäytyneet toisilleen.

Esittäytymisten jälkeen harjoitus voidaan purkaa yhdessä keskustellen. Miltä harjoitteen tekeminen tuntui? Oliko hahmon rakentaminen helppoa vai vaikeaa? Miten hahmon fysiikka vaikutti hahmon muihin ominaisuuksiin?

Hahmon rakentaminen 2

Kesto: 15 min

Toteutustapa: paikalla

Yksilö- ja ryhmätehtävä

Jokainen saa tehtäväkseen ennen seuraavaa kertaa havainnoida arjessa vastaan kulkevia ihmisiä. Osallistuja valitsee yhden, jonka liikkeestä ja olemuksesta hän tekee muistiinpanot. Hän voi esimerkiksi tarkkailla vastaantulijan kävelytyyliä, ryhtiä, liikkeen kokoa ja rytmiä.

Seuraavalla kerralla nämä palautetaan mieleen. Lähdetään liikkumaan tilassa ja matkimaan tarkkailun henkilön kävelytyyliä. Liikettä voi lähteä liioittelemaan ja kokeilemaan, kuinka nopeasti tai hitaasti hahmo liikkuu, entä kuinka suuresti tai pienesti, ja millainen ryhti hahmolla on.

Jatketaan tilassa liikkumista ja kiinnitetään huomiota toisiin hahmoihin. Hahmot voivat tervehtiä toisiaan haluamallaan tavalla. Mietitään myös, mikä voisi olla roolihahmon nimi, entä ikä? Mitä hän opiskelee/tekee työkseen? Mistä hän pitää? Mitä hän inhoaa?

Tämän jälkeen roolihahmot esittäytyvät toisilleen. Hahmot asettuvat tasaisesti kahteen riviin kasvot toisiaan kohti niin, että jokaiselle on pari vastapäätä. Jos osallistujia on pariton määrä, tulee yksi kolmikko. Parin minuutin ajan parista kumpikin esittäytyy toisilleen roolihahmoina. Tämän jälkeen toinen rivi pysyy paikoillaan ja toinen liikkuu edeten seuraavan roolihahmon kohdalle, jolloin jokainen esittäytyy jälleen uudelle parille. Näin edetään, kunnes kaikki ovat esittäytyneet toisilleen.

Esittäytymisten jälkeen harjoitus voidaan purkaa yhdessä keskustellen. Miltä harjoitteen tekeminen tuntui? Miltä tuntui vastaantulevien ihmisten tarkkailu? Oliko hahmon rakentaminen helppoa vai vaikeaa?

Näyttelijä ja teksti

Kesto: 15 min

Toteutustapa: paikalla

Paritehtävä

Näyttelijät työskentelevät usein tekstin kanssa ja heillä on siihen erilaisia työkaluja. Niiden avulla sama teksti voi saada hyvinkin erilaisia merkityksiä.

Alla on kahden henkilön (A ja B) välinen dialogi eli vuoropuhelu.

A: Moi.

B: Terve.

A: Mitä kuuluu?

B: Hyvää.

A: Kiva kuulla.

B: Moikka.

A: Moi.

Työskennellään pareittain. Ensin vuoropuhelu opetellaan. Tämän jälkeen osallistujat kokeilevat dialogia parin kanssa käytännössä, ensin ilman lisäohjeita. Sitten samaa dialogia kokeillaan erilaisiin tilanteisiin.

Mahdollisia tilanteita voi muun muassa olla:

- sisarukset kohtaavat ison riidan jälkeen
- vanhat koulukaverit näkevät vuosien tauon jälkeen
- työntekijä ja pomo keskustelevat juuri, kun työntekijä on syönyt pomonsa eväät
- lääkäri ja potilas keskustelevat, lääkäri on juuri saanut potilaan tutkimustulokset
- ihastuneet naapurit kohtaavat postilaatikoilla

Ohjaaja

Ohjaaja on esityksen taiteellinen johtaja ja tekee esitykseen liittyvät taiteelliset ratkaisut. Hän tekee yhteistyötä kaikkien esitystä valmistavien tahojen kanssa. Ohjaaja ohjaa erityisesti näyttelijöiden toimintaa ja ilmaisua lavalla.

Oman esityksen ideointi

Kesto: 45 min

Toteutustapa: paikalla/tehtävän alku sovellettavissa etätyöskentelyyn

Yksilö- ja pienryhmätehtävä

Tehtävä aloitetaan listaamalla omia mielenkiinnonkohteita. Jokainen kirjoittaa listan asioista, mistä pitää. Apukysymyksinä voisivat toimia esimerkiksi seuraavat kysymykset:

- Mikä on mielestäsi paras tv-ohjelma?
- Mitä harrastat?
- Mitä tykkäät tehdä vapaa-ajalla?

- Mikä oli lapsena lempisatusi?
- Mikä on lempi pelisi?
- Mikä fiktiivinen hahmo on mielestäsi kiinnostava?
- Mikä on lempipaikkasi?
- Minkälaista musiikkia kuuntelet?
- Ketä ihaillet?

Kun omat lempiasiat on listattu, osallistuja valitsee listalta yhden asian, josta mieluiten haluaisi tehdä esityksen.

Esityksen aiheen valitsemisen jälkeen osallistuja saa kehittää esitysideaansa eteenpäin seuraavien kysymysten avulla. Vastaukset kysymyksiin voi piirtää ja/tai kirjoittaa.

- Keitä hahmoja esityksessä voisi olla?
- Missä hahmot olisivat?
- Mitä esityksessä voisi tapahtua eli mikä olisi esityksen juoni?
- Mitä genreä eli teatterin tyyllilajia esitys edustaisi? (tämä kysymys on vaikea, kannattaa ensin tutustua teatterin tyyllilajit -osioon!)

Vinkki: harjoitukseen voi hyvin yhdistää äidinkielen oppiaineen sisältöjä. Esimerkiksi pää- ja sivuhenkilöt, antagonistin ja protagonistin käsitteet sekä draaman kaari ovat käsitteitä, joita voi hyvin hyödyntää tehtävässä.

Osallistujat jakautuvat 3–5 hengen pienryhmiin, joissa jokainen saa esitellä oman esitysideansa. Mikäli ideointi yksin tuntuu vaikealta, voi kaverin kanssa keskustella ja jakaa ajatuksia jo aiemmassa työvaiheessa.

Esittelyn jälkeen pienryhmät jatkavat työskentelyä yhdessä. Jokainen saa toimia vuorollaan ohjaajana ja rakentaa muista osallistujista mieleisensä patsaan, joka kuvastaa omaa esitystä. Patsas voi rakentua jostakin tietystä kohtauksesta tai kuvata kokonaisuutta. Patsaassa voi näkyä esitykseen tulevia hahmoja, tapahtumapaikkoja tai tapahtumia. Ohjaaja saa siis päättää, minkä roolin kukakin saa ja millainen patsaasta tulee. Hän antaa muille ohjeita siitä, millaiseen asentoon nämä asettuvat ja tarkistaa työn jäljen. Tässä kohtaa on hyvä sanoittaa ääneen osallistujille, että vaikka ohjaaja saakin sanoa lopullisen sanan, hänen kannattaa ottaa muiden ideat huomioon, käyttää niitä tai kehittää niitä eteenpäin. Ohjaajan rooli ei tarkoita pomottelua ja määräilyä. Hyvä ohjaaja kuuntelee koko työryhmää.

Lopuksi ryhmä esittää kaikkien ohjaamat patsaat yleisölle. Yleisöä voi pyytää laittamaan silmät kiinni niin, että osallistujat saavat rauhassa aikaa rakentaa patsaan. Ohjaaja saa itse sanoa yleisölle, milloin silmät voi avata. Yleisön kannattaa antaa rauhassa katsoa patsasta hetken verran ennen, kuin ohjaaja voi kertoa patsaasta ja omasta esitysideastaan.

Jatkoa edelliseen tehtävään

Kesto: useampi oppitunti

Toteutustapa: paikalla

Pari- ja pienryhmätehtävä

Patsaiden suunnittelun tilalla tai niiden jälkeen oman esitysidean kanssa voi jatkaa käsikirjoituksen pariin. Käsikirjoitukseen on hyvä tutustua ensin tekstilajina (katso esimerkiksi tämän tehtäväpaketin käsikirjoitus -osiosta harjoite Käsikirjoitukseen tutustuminen).

Osallistujat jakautuvat pareihin ja pareittain valitsevat jommankumman esitysideasta yhden kohtauksen, josta haluavat kirjoittaa. Esimerkiksi ensimmäinen, viimeinen tai käännteentekevä kohtaus on tässä hyvä. Myös yksin työskentely on mahdollista esimerkiksi, jos parin kanssa ei päästä sopuun siitä, mikä kohtaus tai kumman esitysidea valitaan.

Käsikirjoittajan muistilista:

Muista kirjoittaa aina roolihahmon nimi, joka repliikin sanoo.

- Kirjoita parenteeseja mahdollisimman vähän, vain aivan olennaisimmat näyttämöllä tapahtuvat asiat. Ohjaajan tehtävä on keksiä, miten käsikirjoitus toteutetaan lavalle.
- Kirjoita repliikkeihin, mitä hahmo sanoo, jätä jälleen tekemisen kuvaus ohjaajan vastuulle. Muista, että tavallisesti kukaan ei arjessaan selosta ääneen, mitä tekee samalla kun tekee.
- Tässä tehtävässä kannattaa välttää valtavan pitkiä monologeja eli yksinpuheluja. Näyttelijöiden on helpompi ja nopeampi opetella tekstiä, jos sitä on vain vähän. Vuoropuhelua eli dialogia kannattaa suosia.
- Paitsi näytelmässä, myös kohtauksessa on aina alku, keskikohta ja loppu. Kohtauksessa on tapahduttava jokin käänne, eli asioiden tulisi olla eri tavalla kohtauksen alussa ja lopussa.

Kun kohtauksen käsikirjoituksen ensimmäinen versio on valmis, pareille osoitetaan vertaispari, joka antaa käsikirjoituksesta palautteen. Tämän perusteella omaa työtä voi muokata ja hioa eteenpäin.

Vertaisparin kanssa valmiista käsikirjoituksesta voidaan yhdessä harjoitella esitykset niin, että yksi toimii ohjaajana. Nämä harjoitellut esitykset on tietysti hyvä päästä näyttämään muulle ryhmälle tai oikean yleisön eteen.

Ohjaajan muistilista:

- Kun annat näyttelijöille ohjeita, käytä tekemistä kuvaavia sanoja. Vältä adjektiiveja ja muita kuvailevia sanoja.
- Kokeile rohkeasti yhdistää erilaista tekemistä tekstiin. Joskus hahmot voivat tehdä näyttämöllä asioita, joita käsikirjoituksessa ei edes mainita.
- Muista, että voit lisätä repliikkien välille taukoja. Koko ajan ei tarvitse puhua, lavalla voi tehdä paljon muutakin kiinnostavaa.
- Uskalla kokeilla myös kontrasteja. Mitä tapahtuu, jos hahmo kertoo surullista asiaa iloisesti tai jos pelottavan taistelukohtauksen taustalla soi lastenlaulu? Vastakohtia yhdistelemällä saa usein kiinnostavia kohtauksia aikaan.

Diashow-impro

Kesto: 15 min

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä

Ohjaajan yksi tehtävä on toimia harjoitusvaiheessa yleisön sijaisena ja kertoa, mitä yleisölle näyttelijöiden toiminnasta välittyy. Ohjaajan on tärkeä myös hahmottaa kokonaiskuvaa ja tehdä erilaisia tulkintoja. Tässä improvisaatioharjoituksessa näitä asioita päästään harjoittelemaan leikkimielisesti.

Yksi osallistujista on asiantuntija. Yleisö saa päättää, mistä aiheesta asiantuntija on tullut pitämään luennon. Aiheen ei tarvitse olla sellainen, mistä asiantuntijana toimiva osallistuja tietää oikeasti. Asiantuntijan takana on 2-5 näyttelijää, jotka improvisoivat still-kuvina asiantuntijan diaesitykseen 3 pysähtynyttä kuvaa. Kun asiantuntija kääntyy kohti kuvaa, näyttelijöiden on oltava jähmettyneinä johonkin eriskummalliseen asentoon. Asiantuntijan tehtävä on kertoa improvisoiden yleisölle, mitä kuvassa näkyy ja miten se liittyy luennon aiheeseen. Hänen kääntyessään takaisin kohti yleisöä, näyttelijät pääsevät luomaan seuraavaa kuvaa.

Käsikirjoittaja

Käsikirjoittaja vastaa esityksen tarinasta ja siitä, miten tarinan juoni etenee. Käsikirjoittaja kirjoittaa esityksen käsikirjoituksen muotoon, missä on kirjoitettu näyttelijöille vuorosanat eli repliikit ja selitystä siitä mitä näyttämöllä tapahtuu eli parenteesit.

Käsikirjoitukseen tutustuminen

Kesto: 25 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Paritehtävä

Tässä harjoituksessa tutustutaan käsikirjoitukseen ja sen käsitteisiin. Liitteenä on katkelma Minna Canthin näytelmän Anna Liisa käsikirjoituksesta. Osallistujat voivat tutustua tekstiin pareittain. Käsikirjoituksen ja internetin avulla parit etsivät vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Mikä on näytelmän nimi ja kuka sen on kirjoittanut? Milloin?
- Mistä osista käsikirjoitusteksti koostuu?
- Mitä ovat repliikit ja parenteesit?
- Mistä löytyvät rooliluettelo, kohtausluettelo tai kohtausten nimet?
- Kuka on tämän tarinan päähenkilö? Entä ketkä ovat sivuhenkilöitä? Mikä on vastavoima eli antagonisti?
- Mikä on draaman kaari ja miten se näkyy tässä tarinassa? Millainen on tarinan alku, missä tapahtuu käänne ja millainen on loppu?

Hahmokuvausten kirjoittaminen

Kesto: 20 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilötehtävä

Tarvikkeet: piirustusvälineet ja/tai aikakauslehtiä, saksia, liimaa ja paperia

Osallistujan tehtävänä on keksiä ja kirjoittaa johonkin kuvitteelliseen näytelmään hahmo. Hahmon luomisen apuna voi käyttää myös muita tämän materiaalipaketin tehtäviä (katso esimerkiksi näyttelijäntyön hahmonrakennusharjoitteet sekä puvustus ja maskeeraus). Roolifaktojen ja roolikuvauksen lisäksi osallistujat voivat halutessaan piirtää hahmosta kuvan tai etsiä ja leikata aikakauslehdistä jonkin hahmoa muistuttavan kuvan.

Aloitetaan roolifaktoista:

- nimi
- ikä
- koulu tai työ
- harrastukset
- luonteenpiirteet
- perhe
- unelmat
- pelot

Roolifaktojen jälkeen osallistujat voivat kirjoittaa otteen hahmon päiväkirjasta. Tässä kirjoittaja pääsee tuomaan esille eri tavalla hahmon omaa tyyliä ja persoonaa. Mistä hahmo kirjoittaa ja mihin sävyyn? Mitä mieltä hän on päivän tapahtumista? Millaista kieltä hän käyttää ja mikä on hänen kirjoitustyyliinsä? Jopa käsialan voi ajatella kertovan jotain hahmosta.

Ajatuksen virta

Kesto: 5–15 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilötehtävä

Ajatuksenvirta on kirjoittamisen tekniikka, jossa kirjoitetaan sekalaisia asioita, joita päähän pälkähtää. Tarkoituksena on pitää kynä liikkeessä koko ajan. Mikäli mieleen ei putkahda yhtään mitään, voi kirjoittaa vaikka “en keksi mitään” niin kauan kunnes mieleen tulee jokin ajatus. Oikeaa ja väärää ei tässä ole.

Ohjaaja antaa osallistujille lauseen alun, jota he lähtevät täydentämään ja josta voivat inspiroitua. Ei haittaa, jos ajatus karkaa aivan jonnekin muualle. Ohjaaja laittaa myös ajan käyntiin. Yhtä tehtävää kirjoitetaan 2-8 minuuttia osallistujaryhmän keskittymiskyvyn ja sen mukaan, onko kirjoittaminen tuttua. Minuuttimäärää voi kunkin aloitusvirkkeen kohdalla halutessaan myös kasvattaa hiukan. Koko aika olisi kynän kuitenkin pystyttävä liikkeessä.

Hyviä aloituksia voivat olla esimerkiksi:

- Tänään...
- Muistan...
- En muista...
- Haluaisin...

Taitavan tai kirjoittamiseen orientoituneen ryhmän kanssa voi haastaa osallistujia tarttumaan yksityiskohtiin. Sen sijaan, että kirjoittaisi “nainen ajoi autolla töihin” voisi kirjoittaa esimerkiksi “Punatukkainen Miisa ajoi sinisellä Fiat Puntollaan kymmenen minuutin matkan mainostoimistolle, jossa oli töissä”. Yksityiskohtiin keskittyminen voi tarkoittaa adjektiiveja, joita tekstin sekaan lisäälee tai yksinkertaisesti tarkentamista. Puu ei ole pelkkä puu vaan itseasiassa vaahtera. Lattia ei ole pelkkä lattia vaan hiottu parketti tai laikukas muovimatto jne.

Kirjoita oma kohtaous/näytelmä

Kesto: useampi oppitunti

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pari- tai pienryhmätehtävä

Harjoite voidaan tehdä yksin, pareittain tai jopa pienessä ryhmässä. Harjoitteen voi hyvin yhdistää esimerkiksi äidinkielen oppiaineen sisältöihin esimerkiksi juonen, näytelmän rakenteen ja vaikkapa käänteiden käsitteiden harjoitteluun. Apuna voi käyttää tämän materiaalipaketin muita tehtäviä (ks. esimerkiksi Käsikirjoitukseen tutustuminen sekä Oman esityksen ideointi -harjoitteet)

Omasta elämästä ja omista mielenkiinnonkohteista, kokemuksista ja esimerkiksi itseä ärsyttävistä asioista on hyvä ammentaa aiheita tekstille (ks. Oman esityksen ideointi -harjoitteen idealistaus). Hienoa, jos oma näytelmä tai kohtaous on sellainen, joka voidaan myös harjoitella ja esittää yhdessä ryhmän kanssa. Kuitenkin myös kohtauksen tai näytelmän kirjoittaminen on tärkeää itsessään, mikäli esitystä ei voida järjestää.

Käsikirjoittamisessa, kuten muussakin kirjoittamisessa voi hyödyntää prosessikirjoittamisen menetelmiä niin, että keskeneräisestäkin työstä saa palautetta. Esimerkiksi vertaispari tai muu vertaiselta saatu palaute on arvokas tapa kehittää omaa käsikirjoitusta eteenpäin.

Käsikirjoittajan muistilista:

- Muista kirjoittaa aina roolihahmon nimi, joka repliikin sanoo.
- Kirjoita parenteseja mahdollisimman vähän, vain aivan olennaisimmat näyttämöllä tapahtuvat asiat. Ohjaajan tehtävä on keksiä, miten käsikirjoitus toteutetaan lavalle.
- Kirjoita repliikkeihin, mitä hahmo sanoo, jätä jälleen tekemisen kuvaus ohjaajan vastuulle. Muista, että tavallisesti kukaan ei arjessaan selosta ääneen, mitä tekee samalla kun tekee.
- Tässä tehtävässä kannattaa välttää valtavan pitkiä monologeja eli yksinpuheluja. Näyttelijöiden on helpompi ja nopeampi opetella tekstiä, jos sitä on vain vähän. Vuoropuhelua eli dialogia kannattaa suosia.
- Paitsi näytelmässä, myös kohtauksessa on aina alku, keskikohta ja loppu. Kohtauksessa on tapahduttava jokin käänne, eli asioiden tulisi olla eri tavalla kohtauksen alussa ja lopussa.

Lavastaja

Lavastaja on henkilö, joka vastaa näytelmän lavastuksen suunnittelusta ja toteutuksesta.

Lavastussuunnitelma

Kesto: n. 15min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilötehtävä

Tarvikkeet: A4, kartonkia tai vaihtoehtoisesti muovailuvahaa

Tarvitaan jokaiselle oma A4-paperi, joka edustaa näyttämöä pienoiskoossa. Sen päälle rakennetaan oma lavastussuunnitelma alla olevaan kohtaukseen. Jokainen saa tulkita kohtausta omalla tavallaan, jolloin lavastussuunnitelman näyttää jokaisella erilaiselta. Lavasteita, kuten puita, tuoleja, pöytiä ja seiniä, voidaan tehdä esimerkiksi kartongista tai muovailuvahasta. Valmiit lavastussuunnitelmat esitellään toisille.

Alla on kahden henkilön (A ja B) välinen dialogi eli vuoropuhelu:

A: Missä sä oot ollut?

B: Eksyin matkalla.

A: Mäkään en meinannut löytää tänne.

B: Onpa kummallinen paikka.

A: Niin on, katso tuotakin aitaa.

B: Onpa ankean näköistä.

A: Mitäköhän tuolla on?

B: Mennään katsomaan.

Lavastuksen toteuttaminen

Kesto: 15 min

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä

Tarvikkeet: lavastusmateriaaleja

Suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä lavastus edellisessä harjoitteessa olevaan vuoropuheluun. Lavastus voidaan tehdä luokkatilaan tai mahdollisuuksien mukaan myös muihin tiloihin, kuten käytäviin. Käytetään tilasta löytyviä tavaroita, kuten pöytiä, tuoleja, kirjoja, kasveja. Ohjaaja voi tuoda myös etukäteen lisää lavastusmateriaalia. Lavastuksessa voidaan hyödyntää myös tekniikkaa, kuten maiseman heijastamista tai puhelimen taskulamppua.

Valo- ja äänisuunnittelija

Valo- ja äänisuunnittelijat vastaavat esityksessä käytettävien valojen ja äänien suunnittelusta ja toteutuksesta. Valolla ja äänellä on esityksessä oma käsikirjoitus, joka tukee esityksen tapahtumia lavalla.

Ääni

Äänipallo

Kesto: 5 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Ryhmätehtävä

Osallistujat seisovat piirissä. Yksi ottaa käteensä kuvitteellisen pallon, joka pitää jonkinlaista ääntä. Ääni voi olla millainen tahansa, mitä osallistuja pystyy omalla suullaan tuottamaan. Hetken palloa pideltyään hän heittää äänipallon jollekin muulle osallistujalle ottamalla katsekontaktin. Vastaanottaja ottaa kuvitteellisen pallon kiinni heitosta samalla äänellä kuin millä heittäjä on lähettänyt sen matkaan. Hän saa kuitenkin kopin ottamisen jälkeen muuttaa pallon kokoa, kuvitteellista painavuutta sekä ääntä oman mielensä mukaan. Tämän jälkeen pallo heitetään taas seuraavalle. Osallistujia voi haastaa ottamaan koko keho mukaan harjoitteeseen sekä tuottamaan sellaisia hurjakin ääniä, mitä ei ole koskaan aiemmin tuottanut.

Tunnelman duppaus

Kesto: 10–30 min, riippuen siitä, kuinka laajasti tehtävän tekee

Toteutus: paikalla

Pienryhmätehtävä

Ryhmä katsoo alla olevan näytelmätrailerin ilman ääniä. Tämän jälkeen he keskustelevat siitä, mitä he näkivät ja millainen tunnelma videossa oli. Keskustelun jälkeen video laitetaan uudestaan päälle ja ryhmäläiset tekevät siihen itse äänitehosteita. Äänitehosteiden tekemiseen voi käyttää apuvälineitä tai tehdä pelkästään omalla suulla

ja keholla. Tarkoituksena on välittää nimenomaan videon tunnelma äänen keinoin eikä keksiä sen henkilöille repliikkejä. Jos tehtävä tehdään useammassa pienryhmässä, ryhmät voivat esittää toisilleen tekemänsä äänimaailmat videon kanssa.

Ryhmä voi myös tehdä itse oman äänettömän videon, johon tekevät äänitehosteet. Jos on useampi ryhmä, joka on tehnyt itse videon, ryhmät voivat myös vaihtaa videoita, jolloin jokainen ryhmä voi tehdä äänitehosteet jonkun toisen tekemään videoon.

Alla linkki Turun kaupunginteatterin Cabaret-musikaalin teaseriin, johon äänitehosteet tehdään. Muista katsoa video ilman ääniä.

Cabaret-musikaali

Biisit ja niiden tunnelmat

Kesto: 15 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-

Ohjaaja laittaa kappaleen soimaan harjoitustilaan. Kuunnellaan kappaletta hetki yksin ja mietitään, millainen tunnelma kappaleessa on. Seuraaviin kysymyksiin voi vastata itse kirjoittamalla tai ryhmän kanssa keskustellen.

Tuleeko musiikista mieleen jokin tunne, mikä?

Tuleeko musiikista mieleen jokin väri, mikä?

Tuleeko musiikista mieleen jokin vuodenaika, mikä?

Millainen toiminta sopisi musiikin kanssa yhteen?

Mikä toiminta olisi sellaista, mitä musiikista ei ainakaan tule mieleen?

Rohkean ja heittäytyvän ryhmän kanssa voidaan kokeilla yhdessä, millaista liikettä kukin musiikki meissä synnyttää. Lähdetään kävelemään tilassa ja annetaan musiikin vaikuttaa omaan kehoon ja kävelyyn. Muistetaan käyttää eri tasoja. Voidaan kokeilla myös liikkua täysin päinvastaisesti, mitä musiikista tulee mieleen.

Tässä on musiikkivaihtoehtoja. Voit myös soittaa muuta musiikkia omalta soittimeltasi.

<https://freesound.org/people/Andrewkn/sounds/474864/>

<https://freesound.org/people/ShadyDave/sounds/326553/>

Tunnista ääni

Kesto: 10 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pari-, pienryhmä- tai ryhmätehtävä

Alla on linkki äänikirjastoon, josta löytyy lyhyitä ääninäytteitä. Kaikki äänet on tehty yhdellä tai useammalla esineellä tai aineella. Kuunnelkaa äänet ja osallistujat saavat pohtia, millä äänet on toteutettu. Tehtävä on mahdollista toteuttaa yksin, pienryhmässä tai yhteisenä keskusteluna.

Ääninäytteet 1

Vastaukset

1. ääninäyte - Filminauha
2. ääninäyte - Spagetin katkaiseminen
3. ääninäyte - Kahvinpurut muovipurkissa
4. ääninäyte - Kookospähkinöiden kuoret
5. ääninäyte - Sivellin
6. ääninäyte - Teemukit
7. ääninäyte - Puuhalot
8. ääninäyte - Kivet
9. ääninäyte - Raastinrauta
10. ääninäyte - Helmikoru
11. ääninäyte - Kukkaruukun sirpaleet
12. ääninäyte - Haarukka tippuu maahan

Mielikuvat ääninäytteistä

Kesto: 10 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pari-, pienryhmä-, tai ryhmätehtävä

Alla on linkki äänikirjastoon, jossa on kuusi äänitettä. Ensimmäinen äänite on muokkaamaton, loput viisi on siitä tehtyjä muokkauksia. Kuunnelkaa äänitteitä yksi kerrallaan ja jokaisen jälkeen osallistujat voivat pohtia joko yksin tai ryhmässä seuraavia kysymyksiä:

- Minkälaisessa tilassa puhuja on?
- Millainen tunnelma äänitteessä on?
- Millainen henkilö puhuja on?

Mikä äänitteessä on erilaista kuin alkuperäisessä äänitteessä?
(Voi helpottaa, jos miettii kaikua, äänenkorkeutta ym.)

Ääninäytteet 2

Äänimatto

Kesto: 10 min

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä

Osallistujat asettuvat istumaan piiriin silmät kiinni. Mikäli harjoitustilassa on lattiapinta-alaa hyödynnettävissä, voidaan asettua myös selinmakuulle niin, että pää on kohti piirin keskustaa. Äänimatto alkaa hiljaisuudesta ja vähitellen osallistujat alkavat tuottaa pitkiä ääniteitä erilaisilla korkeuksilla. Tähän sopivat esimerkiksi vokaalit sekä s-, m-, n-, v- ja z-äänneet toimivat harjoituksessa hyvin. Ääniä liu'uttamalla ja erilaisia äänenkorkeuksia kokeilemalla voidaan luoda erilaisia tunnelmia.

Äänimaailma

Kesto: 10 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Ryhmätehtävä

Harjoite toimii hyvin myös lämmittelynä. Osallistujat istuvat piirissä silmät kiinni. Jos silmien kiinni pitäminen tuntuu inhottavalta, voi katseen laskea maahan. Tarkoitus on luoda improvisoiden äänimaisema niin, että kaikki osallistuvat jollakin tapaa. Ohjaaja antaa aiheen, ja mikä tahansa omaan mieleen tuleva ääni voi kuulua tähän äänimaisemaan. Oikeita ja vääriä ääniä ei ole. Osallistujia voi kannustaa inspiroitumaan toisten tekemistä äänistä. Esimerkiksi metsässä jokin lintu voi vastata toiselle linnulle. Äänimaailma kestää niin kauan kuin siltä tuntuu. Osallistujia on hyvä muistuttaa kuuntelemisen tärkeydestä. Ei ole pakko olla koko ajan äänessä, ettei äänimaailmasta tule kaaos. Oman äänen ei myöskään tarvitse kestää koko teoksen aikaa, vaan sitä voi vaihtaa niin monta kertaa kuin haluaa. Tarkoitus on myös ottaa ideoita muilta. Ymmärrettävää puhetta ei ole tarkoitus käyttää, vaan äänimaailmassa haetaan ennemminkin erilaisia tunnelmia.

Aiheina/lähtökohtina äänimaailmalle voi olla esimerkiksi:

- metsä
- maatila
- kummitustalo
- vilkas kaupunki
- erilaisten lintujen äänet
- erilaiset s-äänteet
- erilaiset hengityksen äänet

Harjoituksen lopussa on hyvä käydä purkukeskustelu, jossa osallistujat pääsevät jakamaan kokemuksiaan ja tulkintojaan tuotetusta äänimaailmoista. Kaikki tulkinnat ja tuntemukset ovat oikeita.

Äänitarina eli audiofiktio

Kesto: 45 min tai enemmän

Toteutustapa: paikalla

Pienryhmätehtävä, väh. 5 henkilön pienryhmät

Tehtävä tehdään vähintään viiden henkilön pienryhmissä. Ryhmien tehtävänä on keksiä jokin yksinkertainen tarina, ja luoda se täysin kuuloaistin varaan. Ohjaaja voi antaa tarinoille aiheet tai ryhmät voivat keksiä ne itse. Esimerkiksi tapahtumapaikan perusteella voi olla helppo lähteä rakentamaan teosta.

Puhetta ei saa käyttää, mutta Blablabla-kieltä ja muuta siansaksaa voi hyvin käyttää. Puhelimesta ei myöskään saa ottaa ääniä, mutta muuten kaikkea tilasta löytyvää voi hyödyntää. Tehdään ääniä siis esineillä ja ihmisäänellä. Ryhmät saavat suunnitella tarinan, muuttaa sen pelkästään äänellä toteutettavaksi ja harjoitella hyvin. Tähän kannattaa varata paljon aikaa.

Lopuksi äänitarinat esitetään muille. Yleisö kuuntelee teoksen silmät kiinni. Tarina alkaa hiljaisuudesta ja päättyy, kun esiintyjät sanovat itse "kiitos". Tämän jälkeen kuuntelijat saavat arvailla ja esittää omia tulkintojaan siitä, missä tarinassa oltiin ja mitä tapahtui.

Kaikki tulkinnat ja tuntemukset tarinasta ovat yhtä oikeita, vääriä vastauksia ei ole. Tekijöiden on maltettava olla hetki itse hiljaa, ja vasta kuulijoiden tulkinnat kuultuaan he saavat kertoa oman versionsa tarinasta ja työskentelyn prosessista.

Muistilista kuunnelman tekemiseen:

- Kuulija tarvitsee katsojaa enemmän aikaa hahmottaakseen paikan, missä ollaan. Kannattaa siis kannustaa osallistujia viipyilemään tapahtumapaikassa.
- Jokainen hahmo tarvitsee selkeän esittelyn. Hahmoille voi tapahtua asioita vasta, kun heidät on esitelty selkeästi esim. askelilla (tässä kengät ovat hyvä apuväline erottamaan hahmot toisistaan)
- Kuulija ei pysty erottamaan liian monta tapahtumapaikkaa, hahmoa tai tapahtumaa. Siksi tarinassa yksinkertainen on kaunista.

Vinkki: Äänitarina on hyvä hetki harjoitella myös tarinan rakennetta: alku, keskikohta ja loppu.

Tunnelma tekstin taakse

Kesto: 20 min

Toteutustapa: paikalla

Pienryhmätehtävä

Tarvikkeet: tulostettu teksti liitteistä tai jokin muu teksti

Ryhmä voi joko itse valita itseään kiinnostavan tekstin tai ohjaaja voi jakaa tekstit (liitteissä esimerkkirunoja käytettäväksi harjoitteeseen. Tekstit voivat kuitenkin olla miltei mitä tahansa). Tehtävänä on lukea teksti läpi ja syventyä sen tunnelmaan. Ryhmä voi keskustella tekstistä yhdessä ja lähteä sitten suunnittelemaan sitä, miten he tukisivat luettavaa tekstiä äänellä. Ryhmä saa suunnitella ja harjoitella tekstin esittämisen niin, että yksi ryhmästä lukee tekstin ja muut luovat tekstin taakse tunnelmaa äänillä. Äänet voivat olla ihmiskeholla tuotettuja tai tilasta löytyvillä materiaaleilla toteutettuja. Kännykkää tai muita teknisiä apuvälineitä ei saa käyttää. Lopuksi ryhmät esittävät tekstit toisilleen. Taitavaa ryhmää voi haastaa leikittelemään kontrasteilla: Mitä tapahtuu, jos surulliseen kohtaan tuottaa iloista äänimaisemaa tai iloiseen vihaista?

Kontrastikokeilu

Kesto: 10 min

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä

Tämä harjoite sopii rohkealle ja heittäytyväälle ryhmälle tai loppupuolen tehtäväksi helpompien lämmittelyharjoitusten jälkeen.

Ohjaaja laittaa musiikin soimaan ja osallistujien tehtävänä on liikkua tilassa mahdollisimman eri tavalla, kuin minkälaiseen liikkeeseen musiikki heitä ohjaisi. Jos musiikki on esimerkiksi rytmikästä, voisi liike olla siis venyvää ja sitkeää.

Jos osallistujat tarvitsevat lisääpua, voi heille antaa erilaisia mielikuvia. Näitä voisivat olla esimerkiksi:

Liiku kuin...

- höyhen
- tuli tai kipinä
- olisit iloinen tai utelias
- ympärilläsi olisi pehmeää pumpulia kaikkialla
- lattia olisi täynnä ällöttäviä ötököitä
- ympärilläsi olisi tahmeaa limaa kaikkialla
- olisit discossa
- mahdollisimman nopeasti
- mahdollisimman hitaasti

Musiikkina harjoitteessa voi käyttää miltei mitä tahansa kappaletta. Tässä muutama vaihtoehto:

<https://freesound.org/people/Andrewkn/sounds/474864/>

- Tämän kappaleen kanssa vastakohtaisina mielikuvina toimivat esimerkiksi liikkuminen nopeasti, kuten discossa tai kuin lattia olisi täynnä ötököitä.

<https://freesound.org/people/ShadyDave/sounds/326553/>

- Tämän kappaleen kanssa vastakohtaisina toimivat esimerkiksi liikkuminen pehmeässä pumpulissa, iloisena ja uteliaana tai kuin lattia olisi täynnä ötököitä.

Valo

Assosiaatiot väreistä

Kesto: 5 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pari-, pienryhmä-, tai ryhmätehtävä

Ohjaaja näyttää ryhmälle eri värejä ja osallistujat pohtivat yksin tai ryhmässä, minkälaisia mielikuvia väri heissä herättää. Ohjaaja voi etsiä värit esimerkiksi netistä. Huomioi, että saman värin eri sävyt voivat luoda huomattavan erilaisia mielikuvia. Jokin väreistä voi olla kirkas, joku toinen taas vaikkapa murrettu.

Assosiaatiota helpottavia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi:

- Minkälainen olo väristä itselle herää? (esim. haikea, pirteä, synkkä, rauhallinen)
- Mikä paikka väristä tulee mieleen?
- Kuka tai minkälainen ihminen väristä tulee mieleen?
- Minkä lämpöinen väri on?
- Mitä muuta väristä tulee mieleen?

Osallistuja voi katsoa värejä myös yksin omalta laitteelta ja kirjoittaa ylös värin synnyttämiä ajatuksia. Halutessa nämä pohdinnat voidaan jakaa yhteisesti tai pitää osallistujan omana tietona.

Valon vaikutus kasvoihin

Kesto: 10 min

Toteutustapa: paikalla

Pari-, pienryhmä-, tai ryhmätehtävä

Käytetään apuna puhelimen taskulamppua. Toinen parista tai yksi ryhmästä valitaan ensin valaistavaksi. Hänen kasvonsa valaistaan lampulla ensin ylhäältä, sitten alhaalta, sivuilta ja pään takaa. Toistetaan tämä niin, että joku toinenkin on valaistavana, jotta kaikki näkevät kasvot valaistuna. Tehtävän lopuksi voidaan koko ryhmän kesken puhua siitä, miten valo vaikutti kasvoihin ja ilmeisiin.

Puvustaja ja maskeeraaja

Puvustajan tehtävään kuuluu rooliasujen suunnittelu ja toteutus. Maskeeraajan tehtävään kuuluu roolihahmojen meikkien ja kampausten suunnittelu ja toteutus. Puvustus ja maskeeraus ovat tärkeä osa roolihahmoa, ja niillä voidaan ilmentää esimerkiksi paikkaa, aikaa ja roolihahmon persoonaa.

Puvustus sanomalehdistä

Kesto 20–40 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pari-, tai pienryhmätehtävä

Tarvikkeet: sanomalehtiä

Joskus puvustuksessa käytetään jotain tiettyä materiaalia. Tässä tehtävässä osallistujat saavat suunnitella ja toteuttaa puvustuksen itselleen sanomalehtipaperista. Toteutuksessa saa käyttää mielikuvitusta, esimerkiksi miten sanomalehdestä saisi tehtyä itselleen päähineen, vyön, siivet tai vaikkapa haarniskan. Kun puvustukset ovat valmiita, saavat osallistujat esitellä asunsa muotinäytöksessä. Samalla jokainen voi kertoa omasta roolihahmostaan, jolle asu kuuluu.

Hahmogalleria

Kesto: 15–30 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilötehtävä

Tarvikkeet: aikakauslehtiä

Osallistujat etsivät aikakauslehdistä itselleen mielenkiintoisia kasvoja ja asuja. Kuvat leikataan irti ja niistä sommitellaan paperille liimaten hahmoja. Sommitelmat voidaan esitellä esimerkiksi taidenäyttelynä tai kertomalla omastaan muille.

Tuottaja

Tuottaja vastaa esityksen tuotannollisista asioista, kuten esimerkiksi esityksen aikatauluista, budjetista ja sen markkinoinnista. Tuottaja pitää huolen siitä, että esitys valmistuu suunnitelmien mukaisesti.

Esitysprosessin vaiheet

Kesto: 15 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Pari- tai pienryhmätehtävä

Tarvikkeet: esitysprosessin vaiheet -kortit tulostettuna ja leikattuna (löytyy liitteistä)

Osallistujien tehtävä on ryhmissä keskustellen järjestellä esitysprosessin vaiheet kronologisesti eli järjestää tulostetut kortit oikeaan järjestykseen. Jo alussa ohjaajan on hyvä sanoa ääneen, että yhtä oikeaa vastausta ei ole. Esityksiä on hyvin monenlaisia, eivätkä kaikki etene samalla tavalla. Kortit löytyvät liitteistä.

Alla yksi mahdollinen oikea järjestys.

Esitysprosessin vaiheita:

- tekstin tai työtavan valinta
- repliikkien opettelu
- lavastuksen toteutus
- kohtausharjoittelu
- puvustuksen toteutus
- läpimeno
- kenraaliharjoitus
- ensi-ilta
- esitykset
- esityskauden päätös

Teatteritalo minikoossa

Kesto: useampi oppitunti

Toteutustapa: paikalla

Ryhmätehtävä, vähintään 13 osallistujaa

Osallistujille jaetaan alla olevat roolit. Mikäli kaikille ei riitä omaa roolia, voivat kaikki tehdä tehtävää tiimeissä.

- 4 näyttelijää
- käsikirjoittaja
- ohjaaja
- tuottaja
- puvustaja
- maskeeraaja
- lavastaja
- valosuunnittelija
- äänisuunnittelija
- markkinointipäällikkö

Osallistujat tuottavat teatteriesityksen. Harjoite alkaa sillä, että tuottajan johdolla pidetään tuotantopalaveri, jossa päätetään tulevan esityksen aihe. Tämän jälkeen tiimit voivat jakautua tekemään omia töitään. Tuottaja on ohjaajan kanssa vastuussa kokonaisuudesta.

Käsikirjoittaja työskentelee tiiviisti ohjaajan kanssa. Ohjaaja ohjaa ja käsikirjoittaja kirjoittaa ylös sitä, mitä tapahtuu. Tuottaja on vastuussa kokonaisuudesta ja työskentelee myös markkinointihenkilöiden kanssa. Markkinointi tuottaa ohjaajalle tai muulle mahdolliselle yleisölle mainoksia esityksestä esimerkiksi piirtämällä julisteen. Puvustajat ja maskeeraajat suunnittelevat yhdessä näyttelijöiden rooliasuja. Jos koulussa on roolivaatevarasto, sitä voi tässä hyödyntää. Valo- ja äänisuunnitteluvastaavat seuraa

esityksen harjoittelua ja painavat musiikit ja valot päälle halutusti. Valoina voi kattolampun lisäksi käyttää esimerkiksi kännykän taskulamppua. Lavastaja vastaa estradin lavasteista sekä katsomon järjestämisestä.

Lopullisen esityksen keston ei tarvitse olla kuin muutaman minuutin. Tarkoituksena on havainnollistaa sitä, miten kaikkia teatterin työntekijöitä tarvitaan ja miten teatteritalon toiminta on tiivistä yhteistyötä. Harjoitus on vaativa, mutta ryhmänohjaaja voi olla tukena parhaaksi katsomallaan tavalla. Itseohjautuvan ryhmän kanssa ryhmänohjaajan ei välttämättä tarvitse puuttua työskentelyyn. Mikäli ryhmä tarvitsee tukea, ryhmänohjaajan on varottava ottamasta vahingossa itse tuottajan roolia, ellei näin ole erikseen sovittu.

Teatterin tyyllilajit

Teatteria voi tehdä monella eri tyyllilajilla, riippuen muun muassa siitä, millä tavalla esityksen aihetta halutaan käsitellä ja minkälaisia tunteita katsojassa halutaan herättää.

Yhdistelytehtävä

Kesto: 10–15 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pari- tai pienryhmätehtävä

Tarvikkeet: yhdistelytehtävä liitteistä tulostettuna

Osallistujat yhdistävät teatterin eri tyyllilajit niille kuuluviin määritelmiin. Ohjaaja tulostaa etukäteen yhdistelytehtävän osallistujille materiaalipaketin lopusta tulostettavista liitteistä ”Teatterin tyyllilajit” -osiosta.

Jatkotehtävä: keskustelua/pohdintaa

Kesto: 5–10 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilö-, pienryhmä- tai ryhmätehtävä

Pohdintaa ja keskustelua voi toteuttaa itsenäisesti, pienryhmissä tai koko ryhmän kesken.

- Mitä edellä mainituista teatterin tyyllilajeista olet nähnyt?
- Piditkö siitä?
- Miksi?

Dialogi tyyllilajeilla

Kesto: 10–15 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Paritehtävä

Tarvikkeet: dialogin voi halutessaan tulostaa liitteistä

Osallistujat jaetaan pareihin. He sopivat kumpi on **A** ja kumpi **B** ja lukevat keskustelun läpi. Tämän jälkeen pari miettii, miten muuttaa keskustelu eri tyyllilajiin. He voivat käyttää edellä mainittuja teatterin tyyllilajeja. Parit harjoittelevat ja esittävät muille keskustelun valitsemassaan tyyllilajissa.

A: Minulla on nälkä.

B: Ruoka on kohta valmista

A: Mitä on ruokana?

B: Makaroonilaatikkoa.

A: (Voit keksiä oman vastauksen)

Tehtävän jälkeen voidaan keskustella esimerkiksi seuraavista asioista:

- Miten tyyllilajin vaihto vaikutti tekstiin, henkilöhahmoihin tai yleistunnelmaan?
- Tuliko keskustelusta hauska? Miksi?
- Tuliko keskusteluun liikettä? Millaista?

Dialogi tyyllilajeilla versio 2

Kesto: 10–15 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Paritehtävä

Tarvikkeet: dialogin voi halutessaan tulostaa liitteistä

Parit voivat olla samat kuin edellisessä tehtävässä tai pareja voidaan vaihtaa. Parit miettivät, miten keskustelun voi muuttaa eri tyyllilajiin yhtä repliikkiä muokkaamalla tai

vaihtamalla (mikä vain repliikki). He voivat käyttää edellä mainittuja teatterin eri tyyllilajeja. Parit harjoittelevat ja esittävät muille uudistetun keskustelunsa valitsemassaan tyyllilajissa.

A: Minulla on nälkä.

B: Ruoka on kohta valmista

A: Mitä on ruokana?

B: Makaronilaatikkoa.

Tyyllilaji-patsaat

Kesto: 5–10 min

Toteutustapa: paikalla

Pienryhmätehtävä

Osallistujat jaetaan pienryhmiin. He päättävät jonkin teatterin tyyllilajin ja tekevät tyyllilajia kuvaavan patsaan, eli still-kuvan, jossa jokainen ryhmän jäsen on osana. Toiset ryhmät yrittävät arvata mikä teatterin tyyllilaji on kyseessä.

Tehtävän jälkeen voidaan keskustella siitä, oliko joku tyyllilaji erityisen vaikea tai helppo esittää patsaana. Miksi?

Patsaiden jatkotehtävä

Kesto: 5–15 min

Toteutustapa: paikalla

Pienryhmätehtävä

Patsaiden esittämä still -kuva herätetään henkiin ja patsaan osat pystyvät liikkumaan ja puhumaan. Tämän voi toteuttaa improvisaationa tai ryhmälle voi varata aikaa tämän suunnitteluun.

Teatterihistoria

Yhdistelytehtävä

Kesto: 5 min

Toteutustapa: paikalla/etänä

Yksilötehtävä

Tarvikkeet: tehtävä tulostettuna ja kynä

Yhdistä taiteilija ja hänen teoksensa. Voit käyttää apunasi internetiä. Lopussa liitteenä oikeat vastaukset sekä tulostettava versio tehtävästä osallistujille.

William Shakespeare

Anna Liisa

Aristoteles

Runousoppi

Anton Tšehov

Nukkekoti

Henrik Ibsen

Kolme sisarta

Molière

Niskavuoren nuori emäntä

Minna Canth

Romeo ja Julia

Maria Jotuni

Saituri

Hella Wuolijoki

Huojuva talo

Tulostettavat liitteet

Käsikirjoitukseen tutustuminen:

Minna Canth 1895:

ANNA LIISA

Henkilöt:

- **Kortesuso**, tilallinen
- **Riikka**, hänen vaimonsa

- **Anna Liisa**
- **Pirkko**
heidän tyttäriään

- **Johannes Kivimaa**, Anna Liisan sulhanen.
- **Mikko**, tukkimies, Kortesuson entinen renki.
- **Husso**, hänen äitinsä.

- **Rovasti**
- **Lääkäri**
- **Nimismies**
- **Kauppias**
Kirkonkylän herroja

- **Ristolan emäntä**
- **Heimosen emäntä**
- **Katajamäen isäntä** ym. kyläläisiä.

Ensimmäinen näytös

(Tupa Kortesuon talossa. Perällä ovi. Siitä oikeaan uuni. Etulavalla vasempaan ristikkojalkainen pöytä, oikeaan korkeat luomapuut. Penkkiä seinämällä ynnä pöydän ympäri. Vasemmalla seinällä kaksi ikkunaa, oikealla yksi.)

(Anna Liisa luo kangasta. Hän on valkoverinen, solakka nainen, surumieliset, suuret, siniset silmät, kaunis, mutta hieman kalpea; hänen vaaleat hiuksensa riippuvat paksulla palmikolla takana. Hetken päästä tulee Johannes sisään.)

Johannes: Päivää, Anna Liisa

Anna Liisa: Johannes! Sepä hauskaa.

Johannes: Sattuipa hyvin, kun tapaan sinut täällä yksinäsi. Vieläkö sinä nyt alat kangasta?

Anna Liisa: Vielä.

Johannes: Ja aijot saada sen valmiiksi myös?

Anna Liisa: Täytyy. Tästä, näetkös, tulee vihkimäleninki.

Johannes: Elä? Vai vihkimäleninki! Mutta kylläpä sitten saat pitää kiirettä. Sillä tiedätkös, mitä minulla nyt on mielessä?

Anna Liisa: Noo? Annahan kuulla.

Johannes: Ehei — ! Ei sitä noin työtä tehdessä, se kun on niin ylen tärkeitä. Käy istumaa tuonne pöydän luokse, niin kerron.

Anna Liisa (säpsähtää): Ylen tärkeitä? Mitä se sitten onkaan?

Johannes: Ei mitään ikävää. Elä pelkää. Kovin sinä olet paha säikkymään.

Anna Liisa (pyyhkäisee otsansa, rauhoittuu): Niin, eikö se ole hupsua? Turhanpäiväisestä kun aina veret sävähtävät. — Istu sinä penkille tuohon, minä otan jakkaran.

Johannes (silittelee hänen hiuksiaan): Siihenkö sinä taas asetut alas? Tulisit ennemmin tänne polvelleni.

Anna Liisa: Ei, anna minun istua näin ikään. Tässä sinun jalkojesi juuressa on niin hyvä olla.

Johannes: Mutta sylissäni olisi vielä parempi. Tulepas koettamaan.

Anna Liisa: Ei, ei. En minä tule.

Johannes: Et tule? Miksi et tule?

Anna Liisa: En nyt. Sitten toisen kerran.

Johannes: Sittenkö, kun olen kertonut asiani? Tuletko sitten?

Anna Liisa: No, ehkäpä.

Johannes: Hyvä on. Minä pidän kiinni sanastasi.

Anna Liisa: Mutta mitä sinulla nyt on sitten mielessäsi?

Johannes: Sitä vaan, että panemme kuulutuksiin ensi pyhänä. Ja kolmen viikon päästä pidämme häät.

Anna Liisa: Niinkö pian?

Johannes: Niin, mitäs niistä enää viivyttelä. Kuta likempänä se aika on sitä parempi. Vai kuinka sinusta?

Anna Liisa: Minusta samoin. Mutta mitähän siitä arvelee isä ja äiti?

Johannes: Minä heiltä kysyn. Ovatko he kotosalla?

Anna Liisa: Kyllä luulen. Eivätkö liene siellä jossain kartanolla.

Tunnelma tekstin taakse

Teksti 1:

Maa jota ei ole

Ikävöin maahan jota ei ole,
 sillä kaikkea mikä on, olen väsynyt himoamaan.
 Kuu kertoo minulle hopeaisin kirjaimin
 maasta jota ei ole.
 Maasta, jossa kaikki toiveemme täyttyvät
 ihmeellisesti,
 maasta, jossa kaikki kahleemme kirvoittuvat,
 maasta, jossa vilvoitamme raadeltuja otsiamme
 kuun kasteessa.

Maassa jota ei ole
 kulkee rakastettuni, otsallansa sädehviä kruunu.
 Ken on rakastettuni? Yö on pimeä
 ja tähdet vapisevat vastaukseksi.
 Ken on rakastettuni? Mikä hänen nimensä?
 Taivaat kaartuvat korkammiksi,
 ja ihmislapsi vajoaa äärettömiin usviin
 vastausta tietämättä.
 Mutta ihmislapsi ei ole mitään muuta kuin varmuus.
 Ja se kohottaa kätensä kaikkia taivaita korkeammalle.
 Ja vastaus tulee: Minä olen se, jota rakastat
 ja aina olet rakastava.

Edith Södergran: Runoja, 1916, suom. Uuno Kailas

Tunnelma tekstin taakse

Teksti 2:

Pohjolan kevät

Kaikki pilvilinnani ovat lumen lailla sulaneet,
 kaikki unelmani ovat veden lailla valuneet pois,
 ja kaikesta siitä, mitä rakastin, on jäljellä ainoastaan
 sininen taivas ja muutamia kalpeita tähtiä.
 Tuuli liikkuu hiljaa puiden lomassa.
 Tyhjiys lepää. Vesi on vaiti.
 Vanha kuusi valvoo ja muistelee
 valkoista pilveä, jota se on suudellut unessa.

Edith Södergran: Runoja, 1916, suom. Uuno Kailas

Teksti 3:

Olemisen riemu

Mitä minä pelkään? Olen osa äärettömyyttä.
 Olen osa kaikkeuden suurta voimaa,
 yksinäinen maailma miljoonien maailmoiden parissa,
 niinkuin ensi luokan tähti, joka sammuu viimeksi.
 Riemu elää, riemu hengittää, riemu olla olemassa!
 Riemu tuntee ajan jäisen-kylmänä valuvan suoniansa pitkin
 ja kuunnella yön hiljaista virtaa
 ja seisoa vuorella auringossa.
 Käyskelen aurinkoa pitkin, seison auringolla,
 en tiedä mistään muusta kuin auringosta.

Aika – muuntajatar, aika – hävittäjätär, aika – loihtijatar,
tuletko uusin juonin, tuhansin kavaluuksin tarjoamaan minulle olemassaolon
niinkuin pienen siemenen, niinkuin kehään kiertyneen käärmeen, niinkuin merellisen luodon?
Aika – sinä murhaajatar – väisty luotani!
Aurinko täyttää rintani suloisella hunajalla ääriä myöten
ja sanoo: kerran sammuvat kaikki tähdet,
mutta ne loistavat aina pelkoa vailla.

Edith Södergran: Levottomia unia, 1929, suom. Uno Kailas

Teksti 5

Tähdet

Yön tullen
minä seison portailla kuuntelemassa,
tähdet parveilevat puutarhassa
ja minä seison pimeässä.
Kuule, tähti putosi helähtäen!
Älä astu ruohikolle paljain jaloin:
puutarhani on sirpaleita täynnä.

Edith Södergran: Levottomia unia, 1929, suom. Uno Kailas

Esitysprosessin vaiheita:

Tekstin tai työtavan valinta

Läpimeno

Repliikkien opettelu

Kenraaliharjoitus

Lavastuksen toteutus

Ensi-ilta

Kohtausharjoittelu

Esitykset

Puvustuksen toteutus

Esityskauden päätös

Teatterin tyyllilajien tulostettava yhdistelytehtävä -lomake

Yhdistä viivalla teatterin tyyllilaji oikeaan määritelmään. Voit käyttää internetiä apunasi.

Komedia	Lajityyppi, joka pyrkii herättämään kauhun tunteita
Tragedia	Näytelmä, jossa toimintaan ja vuoropuheluun on lisätty laulu- ja tanssinumeroita
Musikaali	Murhenäytelmä, jossa henkilöt kohtaavat murheellisen kohtalon
Ooppera	Näytelmä, joka on kirjoitettu yhdelle esiintyjälle laulajan ollessa kuitenkin pääosassa
Kauhu	Huvinäytelmä
Improvisaatio	Teatteria, jossa esitys luodaan sen esittämishetkellä
Nukketeatteri	Näyttämötaidemuoto, jossa yhdistyvät musiikki ja näytelmä täysinmittaisine sinfoniaorkestereineen
Monologi	Lajityyppi, jossa on koominen hahmo, joka ilmehtii ja esittää fyysistä ja sanatonta komiikkaa
Klovneria	Teatteritaiteen muoto, jossa voidaan hyödyntää esimerkiksi nukkeja sekä erilaisia hahmoja, naamioita tai esineitä
Farssi	Komedia, jonka viihdyttävyyden perustuu väärinkäsityksiin, yhteensattumiin, absurdeihin tilanteisiin, verbaaliin huumoriin ja nopeaan, loppua kohden kiihtyvään juoneen

Dialogi tyyllilajeissa

A: Minulla on nälkä.

B: Ruoka on kohta valmista

A: Mitä on ruokana?

B: Makaroonilaatikkoa.

A: (Voit keksiä oman vastauksen)

Yhdistä taiteilija ja hänen teoksensa. Voit käyttää apunasi internetiä.

William Shakespeare	Anna Liisa
Aristoteles	Runousoppi
Anton Tsehov	Nukkekot
Henrik Ibsen	Kolme sisarta
Molière	Niskavuoren nuori emäntä
Minna Canth	Romeo ja Julia
Maria Jotuni	Saituri
Hella Wuolijoki	Huojuva talo

Yhdistelytehtävän oikeat vastaukset:

William Shakespeare	Romeo ja Julia
Aristoteles	Runousoppi
Anton Tsehov	Kolme sisarta
Henrik Ibsen	Nukkekot
Molière	Saituri
Minna Canth	Anna Liisa
Maria Jotuni	Huojuva talo
Hella Wuolijoki	Niskavuoren nuori emäntä